

Uchwała z dnia 2 czerwca 1995 r.
II UZP 4/95

Przewodniczący SSN: Stefania Szymańska, Sędziowie SN: Maria Tyszel (sprawozdawca), Jadwiga Skibińska-Adamowicz,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Jana Szewczyka, w sprawie z wniosku Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej w Ł. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Ł. o ustalenie obowiązku ubezpieczenia, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 9 maja 1995 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Łodzi postanowieniem z dnia 11 stycznia 1995 r., [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.

Czy nagroda dla pracownika szkoły wyższej przyznana z okazji Dnia Edukacji Narodowej, finansowana ze środków wyodrębnionych z dotacji budżetowej przyznanej na wynagrodzenia osobowe i fundusz nagród - jest nagrodą okolicznościową o jakiej mowa w § 7 ust. 1, pkt 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 68, poz. 330, zm. Dz. U. z 1994 r., Nr 25, poz. 86) ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Nagrody dla pracowników uczelni nie będących nauczycielami akademickimi, przyznane z okazji Dnia Edukacji Narodowej, wypłacone ze specjalnego funduszu nagród utworzonego na podstawie art. 121 ust. 3 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 65, poz. 385) stanowią nagrody okolicznościowe, o jakich mowa w § 7 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 68, poz. 330 ze zm.).

U z a s a d n i e n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Ł. decyzją z dnia 7 stycznia 1984 r. wezwał Państwową Wyższą Szkołę Filmową, Telewizyjną i Teatralną w Ł. do uregulowania nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne od wartości nagród wypłaconych pracownikom administracyjnym w październiku i grudniu 1990 r., w październiku 1991 r. i w listopadzie 1992 r., a przyznanych na podstawie art. 121 ust. 1 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 65, poz. 385).

W odwołaniu, wniesionym do Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi, Państwowa Wyższa Szkoła kwestionowała decyzję Zakładu twierdząc, że od nagród okolicznościowych wypłaconych pracownikom w związku z

uroczystym dniem, Dniem Edukacji Narodowej, nie ma obowiązku odprowadzania składek na ubezpieczenie społeczne.

Wyrokiem z dnia 13 października 1994 r., [...] Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi oddalił odwołanie wskazując w uzasadnieniu, że nagrody objęte zaskarżoną decyzją nie były nagrodami okolicznościowymi w rozumieniu § 7 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne... (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 68, poz. 330), lecz nagrodą wynikającą bezpośrednio ze stosunku pracy, uzależnioną od indywidualnych osiągnięć zawodowych.

Rozpatrujący sprawę, w wyniku rewizji wniesionej przez Państwową Wyższą Szkołę Filmową, Telewizyjną i Teatralną, Sąd Apelacyjny uznał, że występuje w niej zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sformułowane w sposób przytoczony w sentencji uchwały, i przedstawił je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W myśl § 7 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 68, poz. 330 ze zm.), zwanego dalej rozporządzeniem w sprawie składek, podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne pracowników stanowi dochód pracowników w gotówce i w naturze z tytułu wykonywania pracy w ramach stosunku pracy, z wyjątkiem m.in. nagród okolicznościowych, wypłacanych w związku z uroczystym dniem lub też należących do sfery praw honorowych (pkt 7), a także z wyjątkiem dodatkowych świadczeń pieniężnych, bądź wartości świadczeń w naturze nie mających charakteru deputatu, przyznawanych na podstawie przepisów szczególnych (kart branżowych), np. świadczeń przyznawanych z okazji uroczystych dni, jak tradycyjne "barbórkowe"... (pkt 6).

Przedstawione przez Sąd Apelacyjny zagadnienie prawne powstało na tle charakteru nagród wypłaconych pracownikom administracyjnym Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Teatralnej i Telewizyjnej, w przytoczonych wyżej terminach, na podstawie art. 121 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 65, poz. 385 ze zm.), zwanej dalej ustawą o szkolnictwie wyższym.

W myśl art. 121 ust. 1 tej ustawy pracownikowi uczelni przysługuje roczna nagroda z zakładowego funduszu nagród na podstawie odrębnych przepisów. Ponadto przepis ten przewiduje utworzenie specjalnych funduszy nagród: 1) w ust. 2 dla nauczycieli akademickich w wysokości 2% planowanych rocznych wynagrodzeń osobowych, za osiągnięcia naukowe, artystyczne i dydaktyczne, 2) w ust. 3 dla pracowników nie będących nauczycielami akademickimi w wysokości 1% planowanych rocznych wynagrodzeń osobowych, za osiągnięcia w pracy zawodowej. Zgodnie z ust. 4 tegoż przepisu, zasady podziału funduszu specjalnego dla pracowników nie będących nauczycielami akademickimi oraz zasady przyznawania nagród z niego, określa senat uczelni.

Przedstawiając swoje stanowisko w sprawie, Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa... prezentuje pogląd, że: "Przepisy szczególne (karta branżowa), o których mówi § 7 ust. 1 pkt 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie

wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne..., oraz "odrębne przepisy", o których mówi art. 121 ust. 1 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym, to karta branżowa jaką jest "Karta Nauczyciela" oraz takie odrębne przepisy branżowe, wykonawcze, jak zarządzenie Nr 2 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 lutego 1991 r. w sprawie podziału funduszu nagród i ich przyznawania nauczycielom akademickim (Dz. Urz.MEN Nr 1, poz. 2) i zarządzenie Nr 15/93 Rektora Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej z dnia 1 września 1993 r., wydane z upoważnienia ustawy o szkolnictwie wyższym".

Sąd Najwyższy nie podziela tego poglądu. "Odrębne przepisy", o których mowa w art. 121 ust. 1 ustawy o szkolnictwie wyższym, odnoszącym się do zakładowego funduszu nagród, to rzeczywiście ustawa z dnia 16 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. Nr 3, poz. 19 ze zm.), na podstawie której utworzono zakładowy fundusz nagród określony w ustawie z dnia 23 czerwca 1973 r. o zasadach tworzenia i podziału zakładowego funduszu nagród oraz zakładowego funduszu socjalnego i mieszkaniowego (Dz. U. Nr 27, poz. 150). Ta ustawa w art. 4 ust. 1 i nast. wskazuje zasady wypłacania nagród z zakładowego funduszu nagród, nie reguluje natomiast zasad wypłacania nagród ze specjalnych funduszy objętych art. 121 ust. 2 i 3 ustawy o szkolnictwie wyższym.

Wbrew pogładowi wyrażonemu w pisemnym stanowisku wnioskodawcy Karta Nauczyciela nie stanowi podstawy prawnej nagród wypłacanych ze specjalnego a nie z zakładowego funduszu nagród, a więc nie stanowi też "przepisów szczególnych" w rozumieniu § 7 ust. 1 pkt 6 rozporządzenia w sprawie składek. Karta Nauczyciela ustanawiając w art. 74 święto wszystkich pracowników oświaty, dzień wolny od zajęć, nie ustanawia dla pracowników prawa do nagrody z okazji Dnia Edukacji Narodowej, przewiduje jedynie nadawanie nauczycielom i innym osobom za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania odznaczenia "Medal Komisji Edukacji Narodowej" (art. 51 Karty Nauczyciela).

Powołując się na analogię z Kartą Górnika wnioskodawca pomija fakt, że w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1981 r. w sprawie szczególnych przywilejów dla pracowników górnictwa - Karta Górnika (Dz. U. z 1982 r., Nr 2, poz. 13) wyraźnie przewidziano prawo pracowników do nagrody pieniężnej z okazji Dnia Górnika (§ 3 ust. 2) oraz prawo do tradycyjnego "barbórkowego", tj. świadczenia w naturze lub jego ekwiwalentu pieniężnego (§ 3 ust. 3). Pomędzy "tradycyjnym barbórkowym" a nagrodami będącymi przedmiotem przedstawionego zagadnienia nie ma więc żadnej analogii.

Wskazane przez wnioskodawcę przepisy branżowe, a mianowicie wymienione wyżej zarządzenie Nr 2 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 lutego 1991 r., wydane z upoważnienia art. 121 ust. 4 ustawy o szkolnictwie wyższym, dotyczy wyłącznie specjalnego funduszu nagród utworzonego dla nauczycieli akademickich na mocy ust. 2 tegoż przepisu i nie odnosi się ani do nagród z zakładowego funduszu nagród (art. 121 ust. 1), ani też do specjalnego funduszu nagród, utworzonego na podstawie ust. 3 tego samego przepisu, dla pracowników nie będących nauczycielami akademickimi. Argumentacja wnioskodawcy za przedstawionym stanowiskiem, oparta na tym akcie normatywnym jest więc w niniejszej sprawie bezprzedmiotowa.

Słusznie natomiast podniosła odwołująca się Szkoła, że fundusze nagród utworzone na podstawie art. 121 ust. 2 i 3 ustawy o szkolnictwie wyższym nie są częścią

osobowego funduszu płac, a wskazane w tych przepisach odniesienie do tego funduszu określa jedynie wysokość obydwu tworzonych specjalnych funduszy nagród. Za prawidłowością tego stanowiska przemawia treść art. 122 ust. 1 ustawy o szkolnictwie wyższym określającego w podobny sposób wysokość tworzonych na uczelni funduszy: socjalnego i mieszkaniowego, tj. określającego ich wysokość przez wskazanie stosownego procentu od planowanych środków przeznaczonych na wynagrodzenia osobowe.

Dodatkowym argumentem jest porównanie omawianego art. 121 ustawy o szkolnictwie wyższym z treścią odpowiednich przepisów Karty Nauczyciela. Tworząc, na podstawie art. 48 tej Karty, zakładowy fundusz nagród dla nauczycieli i określając jego wysokość, równocześnie w art. 49 stwierdzono, że zachowuje się specjalny fundusz nagród dla nauczycieli za ich osiągnięcia dydaktyczno -wychowawcze w wysokości 1% planowanego rocznego osobowego funduszu płac. Określenie zasad podziału tego funduszu pozostawiono ówczesnemu Ministrowi Oświaty i Wychowania.

Według art. 24 ust. 1 pkt 1 ustawy o szkolnictwie wyższym wprowadzie uczelnia państwowa otrzymuje z budżetu państwa dotacje na działalność uczelni, jednakże może uzyskiwać środki finansowe na ten cel również z innych źródeł i tytułów (art. 23 ust. 1 i 2 tej ustawy). Na mocy § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 sierpnia 1991 r. w sprawie zasad gospodarki finansowej uczelni (Dz. U. Nr 84, poz. 380) uczelnia prowadzi samodzielną gospodarkę finansową w ramach środków pochodzących z dotacji budżetowej, przychodów uzyskiwanych z tytułu odpłatnie prowadzonej działalności oraz wpływów z innych źródeł...W rozdziale 8 tego rozporządzenia dotyczącym funduszy uczelni brak jest regulacji dotyczących specjalnych funduszy nagród z art. 121 ust. 2 i 3, a jedynie w odniesieniu do zakładowego funduszu nagród (art. 121 ust. 1) § 19 ust. 4 stanowi, że roczne koszty nagród z tego funduszu obciążają koszty działalności w roku, w którym są wypłacone. Regulacji dotyczącej specjalnego funduszu nagród nie zawiera również rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 października 1990 r. w sprawie stanowisk pracy oraz zasad wynagradzania pracowników szkół wyższych nie będących nauczycielami akademickimi (Dz. U. Nr 75, poz. 448).

Sąd Najwyższy, stwierdza, że zasady przyznawania nagród z zakładowego funduszu nagród [...] oraz zasady wykorzystania zakładowych funduszy socjalnego, mieszkaniowego także dla byłych pracowników, [...] są uregulowane odrębnymi przepisami. Natomiast określenie zasad podziału specjalnego funduszu nagród dla pracowników nie będących nauczycielami akademickimi, [...], oraz zasad przyznawania nagród z tego funduszu pozostawiono senatowi uczelni (art. 121 ust. 4 tegoż przepisu). Dlatego senat, działając w ramach samodzielnej gospodarki finansowej, jest uprawniony do nadania tym nagrodom charakteru nagród okolicznościowych, o których mowa w § 7 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia w sprawie składek. O takim charakterze nagród decydują bowiem zasady ich przyznawania, a zasady te są określone w zarządzeniu Rektora PWSFTViT w Łodzi oraz w regulaminie stanowiącym załącznik do niego.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń w Łodzi uzasadniając zaskarżony wyrok uznał, że sporne nagrody nie stanowiły nagród okolicznościowych, ponieważ ich przyznanie było uzależnione od indywidualnych osiągnięć zawodowych, a więc wynikały bezpośrednio ze stosunku pracy. Również Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia podkreślił, że: "okolicznościowy" charakter nagrody nie

daje się jednak pogodzić z ustawowym i regulaminowym uzależnieniem jej przyznania od osiągnięć w pracy zawodowej i wyróżniającego wykonywania podstawowych obowiązków pracowniczych. Podobnie Prokurator przedstawiając swe stanowisko w sprawie, po dokonaniu wnikliwej analizy znaczenia określenia "okolicznościowy" wyraził pogląd, że skoro przyznanie nagrody jest uzależnione od osiągnięć w pracy zawodowej, to pomimo wypłacania jej z okazji uroczystego dnia, stanowi ona nagrodę w rozumieniu art. 105 kodeksu pracy i nie jest nagrodą okolicznościową w rozumieniu § 7 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia w sprawie składek.

Sąd Najwyższy podziela pogląd, że omawiane nagrody są nagrodami w rozumieniu art. 105 k.p. i stanowią część dochodu w gotówce z tytułu wykonywania pracy przez pracownika, jednakże ta część dochodu podlega wyłączeniu z podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne. Skoro bowiem § 7 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia w sprawie składek nie ogranicza wyłączenia z podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne nagród okolicznościowych do tych, które są przyznawane na podstawie przepisów szczególnych, jak to ustawodawca uczynił w pkt 6 tego przepisu, to - zdaniem Sądu Najwyższego - nie ma przeszkód prawnych do nadania przez władze uczelni nagrodom ze specjalnego funduszu nagród utworzonego na podstawie art. 121 ust. 3 ustawy o szkolnictwie wyższym charakteru nagród okolicznościowych. Fakt, że w myśl tego przepisu fundusz jest przeznaczony na nagrody za osiągnięcia w pracy zawodowej wskazuje jedynie, że są to nagrody przeznaczone dla określonej grupy pracowników, jednakże nie oznacza, że nagrody nie mogą stanowić nagród okolicznościowych. Jak już wyżej wspomniano, określenie tych zasad pozostawiono senatowi uczelni. Skoro zatem postanowienia zarządzenia Rektora i regulaminu określającego zasady podziału specjalnego funduszu nagród i przyznawania z niego nagród nie przekraczają umocowania ustawowego z art. 6 ust. 1 i art. 121 ust. 4 ustawy o szkolnictwie wyższym, ani z przepisu powołanego wyżej rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 sierpnia 1991 r. w sprawie zasad gospodarki finansowej uczelni, to nagrody przyznawane ze specjalnego funduszu nagród mogą być nagrodami okolicznościowymi, od których nie ma obowiązku odprowadzania składek na ubezpieczenie społeczne. Nadanie takiego charakteru nagrodom z omawianego funduszu potwierdzają postanowienia regulaminu pozwalające na ich przyznawanie zespołom pracowniczym, a również emerytowanym pracownikom uczestniczącym nadal w działalności uczelni.

Sąd Najwyższy zauważa, że przy rozpatrywaniu sprawy Sąd Apelacyjny winien zwrócić uwagę, iż przedłożony regulamin stanowiący załącznik Nr 2 do zarządzenia Rektora PWSFTViT w Ł. z dnia 1 września 1993 r. zawiera uregulowania mające zastosowanie do nagród wypłaconych po tej dacie, natomiast spór w niniejszej sprawie dotyczy nagród wypłaconych w latach 1990-1992, a więc w okresie wcześniejszym. Przedstawione zagadnienie prawne zostało tak sformułowane, że Sąd Najwyższy mógł wydać uchwałę na podstawie treści aktualnie obowiązującego regulaminu, jednakże rozstrzygnięcie sporu przez Sąd orzekający będzie mogło nastąpić po uwzględnieniu treści regulaminu obowiązującego w latach 1990-1992.

Słusznie podniesiono zarówno w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia, jak i w stanowisku Prokuratora, iż konsekwencją uznania spornych nagród za nagrody okolicznościowe, wartości których nie wlicza się do podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, będzie pominięcie tej części dochodu pracownika przy usta-

laniu wysokości podstawy wymiaru świadczeń z ubezpieczenia społecznego, a więc będzie miało bezpośredni wpływ m.in. na wysokość emerytur, rent, zasiłku chorobowego. Opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne od całego dochodu, jaki pracownik uzyskuje z tytułu wykonywania pracy w ramach stosunku pracy, jest w ostatecznym rachunku w interesie pracownika. Możliwe jest jednak uregulowanie charakteru nagród z funduszu określonego w art. 121 ust. 3 ustawy o szkolnictwie wyższym w ten sposób, by ich wysokość była uwzględniana zarówno w podstawie wymiaru składek, jak również w podstawie wymiaru świadczeń z ubezpieczenia społecznego przysługujących pracownikom, jednakże może ono nastąpić w trybie art. 6 ustawy o szkolnictwie wyższym, tj. poprzez działania poszczególnych grup społeczności akademickiej i związków zawodowych, a nie poprzez działanie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, czy też orzecznictwo sądów.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy, na podstawie powołanych przepisów i art. 391 k.p.c. udzielił odpowiedzi, jak w sentencji.

=====